

**ULUSLARARASI BANKALARIN DÜZENLENMESİNE
YÖNELİK YENİ BİR UYGULAMA OLARAK BASEL-II VE
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE ETKİSİ**

A NEW APPLICATION FOR INTERNATIONAL BANKING
REGULATION AND IT'S EFFECTS ON DEVELOPING
COUNTRIES

Meryem FİLİZ*

ÖZET

G-10 ülkelerinde bulunan ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar arasında ortak bir standart oluşturma ihtiyacı Basel-I'in yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır. Uygulamaya konulmasının ardından etkisi büyük olmuş ve 100'den fazla ülke tarafından kabul edilmiştir. Ancak zamanla finansal piyasalardaki etkisini yitirmesine paralel olarak düzenlemeyi gözden geçirme gereği ortaya çıkmıştır. Buna yönelik olarak Basel-II Uzlaşısı 2004 yılında yayınlanmıştır. Bu yeni düzenleme daha duyarlı risk ölçüm yöntemlerine sahiptir. Basel-II'nin gelişmekte olan ülkeler üzerinde çeşitli etkilerinin olacağı öne sürülmektedir. Olumsuz ve olumlu bakış açıları olarak değerlendirilebilecek bu görüşler, söz konusu ülkelere verilen kredilerde yapısal değişikliklerin olması iddiasına karşılık, düzenlemenin etkisinin sınırlı olacağını öngören yaklaşımlardan oluşmaktadır.

Anabtar Sözcükler: BIS, Basel-I, uluslararası bankalar, Basel-II, gelişmekte olan ülkeler

ABSTRACT

The necessity for common standart among the internationally active banks, resulted in publishment of Basel-I. It's effect was great and was adopted by more than 100 countries after putting into practice. But in the lenght of the time it lost to effect on financial marketing then which been required a revision. For this reason Basel-II Accord was published in 2004. The new arrangement has more risk sensitive framework. It's suggested that Basel-II will have some influences on developing countries. This suggestions, which can be considered as positive and negative. Some approach of the argreement argued that new accord will decrease the capital flows to the developing countries, however the others claim that the effect on developing countries will be moderate.

Keywords: BIS, Basel-I, international banks, Basel-II, developing countries

---

* Uludağ Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Hızla değişen dünyada ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda özellikle bankalar önemli rollere sahiptir. Bunun sonucunda küresel anlamda farklı ülkelere ait ve farklı ölçekteki bankalar arasında giderek sertleşen bir rekabet söz konusudur. Rekabetin doğal sonucu olarak, bankalar arasında çeşitli nedenlere bağlı uygulama farklılıkları yaşanmaktadır. Söz konusu farklılıkları gidermek ve uluslararası bankacılık sisteminin güvenilirliğini ve istikrarını güçlendirmek için, küresel ölçekli bir kuruma ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyacın giderilmesi görevini Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) üstlenmiştir. Bu misyonu gerçekleştirmek amacıyla da 1974 yılında Basel Komitesi kurulmuştur.

1975 yılında faaliyetlerine başlayan Komite, ilk uzlaşısını 1988 yılında yayınlamıştır. Özellikle kredi riskine vurgu yapan bu uzlaş, uygulamada bazı eksikliklerinin ortaya çıkmasının ardından 1996 yılında piyasa riskini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ancak 1990'lı yıllarda küresel krizlerin etkisinin yoğunlaşmasının ardından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların sermaye yeterliliği sorunu tekrar ön plana çıkmıştır. Bunun sonucunda, 2004 yılında Basel-I'nin eksiklerini giderecek yeni bir metin üzerinde mutabakata varılmıştır. Basel-II Uzlaşısı, minimum sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin incelemesi ve piyasa disiplini olmak üzere üç temel bileşenden oluşmaktadır. Ayrıca sermaye yeterliğinin hesaplanmasına ilk defa operasyonel risk kavramı dahil edilmiştir.

Basel-II Uzlaşısının, esas olarak G-10 ülkelerindeki uluslararası bankaların koşulları dikkate alınarak oluşturulduğu görülmektedir. Bu durumun özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde negatif etki yaratacağını belirten görüşler mevcut olmakla birlikte, söz konusu etkinin bu ülkeler için sınırlı olacağını öne süren görüşler de mevcuttur.

Bu çalışma, yeni uzlaşının mutlaka bir etkisinin olacağını ancak bu etkinin özellikle gelişmekte olan ülkeler için olumlu ve olumsuz yansımaları birlikte taşıyacağını öne sürmektedir. Çalışma ayrıca, uzlaşının uluslararası bir niteliğe sahip olmasından dolayı, söz konusu ülkelerin mevcut kredibilitelerinin korunması amacıyla, ölçütlerin er ya da geç kabul edilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır.

BANKACILIK DÜZENLEMELERİNİN ULUSLARARASILAŞMASI

1970'li yılların ortasında dünya ölçeğinde döviz ve bankacılık piyasalarında oluşan dalgalanmaları takiben meydana gelen krizler sonucunda, uluslararası alanda düzenleme arayışına girilmiştir. Bu arayış karşılığını, aslında kurumsal geçmişi bir hayli gerilere giden, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements, BIS) gözetiminde oluşturulan Basel Komitesinin düzenlemeleriyle bulmuştur (Karabulut, 2003: 170). BIS, 1.Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'nın Versaille Anlaşması ile belirlenen yükümlülüklerini yerine getirmesini kolaylaştırmak için 1930'da Young Planı çerçevesinde kurulmuştur (Basel Committee on Banking Supervision, 2003: 1). İsviçre'nin Basel kentinde kurulan BIS, dünyanın en eski finansal organizasyonu olarak faaliyete başlamıştır.

Kuruluşundan beri gerçekleştirilen düzenli toplantılarda ülkeler, merkez bankaları başkanları tarafından veya merkez bankasındaki ve diğer kurumlardaki uzman kişiler tarafından temsil edilirler. 2.Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin başına kadar olan süreçte BIS Bretoon Woods sisteminin uygulanması ve korunması üzerine odaklanırken; 1970'lerden itibaren petrol krizi ve uluslararası borç krizinin aşılmasını hedeflemiştir. 1970'lerdeki kriz ayrıca BIS'in önderliğinde, G-10 ülkelerinin Merkez Bankası başkanları tarafından 1974 yılında Basel Komitesinin oluşturulmasına yol açmıştır. Bu komitenin amacı uluslararası bankacılık faaliyetlerini düzenlemektir. Komitenin kuruluşunda Almanya'daki Bankhaus Herstatt ve ABD'deki Franklin National Bank'ın batması da etkili olmuştur. Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre, İsveç, İngiltere ve ABD'nin üyesi olduğu komite ilk toplantısını 1975 yılında gerçekleştirmiştir. Komite yılda 3-4 defa toplanarak çalışmalarını yürütmektedir.

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslarüstü bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla Komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır (Basel Committee on Banking Supervision, 2004: 1).

Bu doğrultuda uluslararası ortak bir standart setinin oluşturulmasının gereği, bazı ülkelerdeki düzenlemelerin diğer ülkelere göre çok sıkı olması ve bu durumun haksız rekabete yol açmasıdır. Daha zayıf düzenlemeye sahip ülkelerin bankaları daha sıkı düzenlemeye sahip ülkelerin bankalarına göre daha az sermaye maliyetine sahiptirler. Bu durum gevşek düzenlemeye sahip

ülkelerin bankalarının müşterilerine düşük ücretle hizmet sunmalarına yol açar. Uluslararası regülasyon tüm ülkeler için belirli standartlar oluşturarak bu uygulama farklılığını ortadan kaldırmayı ve ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratmayı amaçlamaktadır (Oatley, 2000: 37). Sistematik banka regülasyonları nispeten yenidir. Uluslararası aktif bankalar için minimum sermaye standardı oluşturan 1988 Basel Sermaye Uzlaşısı veya Basel-I bu tarzdaki düzenlemelerin ilkidir(Saidenberg ve Schuermann, 2003:6).

1988 BASEL SERMAYE UZLAŞISI (BASEL-I)

1980'li yılların başında uluslararası bankaların taşıdıkları riskler borçlu ülkeler nedeniyle artmıştır. Bu durum bankaların sermaye oranlarının gerilemesi ile sonuçlanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Basel Komitesi, 1988 yılında uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını güçlendirmek için Basel Sermaye Uzlaşısını yayınlamıştır. Uzlaşısı, G-10 ülkelerinin merkez bankası başkanlarınca kabul edilerek yürürlüğe konmuştur.

1988 Basel Sermaye Uzlaşısı öncelikle G-10 ülkelerindeki uluslararası bankalar için tasarlanmıştır. Ancak bu standart yalnızca G-10 ülkelerindeki uluslararası bankalarca değil diğer ülkelerdeki yerel bankalar tarafından da kabul edilmiştir. Standart dünya çapında 100'den fazla ülke tarafından benimsenmiştir (Basel Committee on Banking Supervision, 1999: 19).

Literatürde, 1988 Basel Uzlaşısının görünen amaçlarının, uluslararası bankacılık sisteminin risklerini azaltmak ve ulusal banka sermaye düzenlemelerinin farklılığından kaynaklanan rekabet eşitsizliklerini minimize etmek olduğu iddiası genel kabul görmektedir. Ancak düzenlemenin gizli amacının, 1980'ler boyunca uluslararası borçlanmaların üçte birinden fazlasını kontrol eden Japon bankalarının maliyet avantajlarını azaltarak, oyun alanlarını daraltmak olduğunu ileri süren çalışmalar da vardır (*Örneğin*; Wagster, 1996: 1321).

1988 Sermaye Uzlaşısı, bankaların bulundurmaları zorunda oldukları minimum sermaye seviyelerinin oluşturulması üzerine yoğunlaşmıştır. Uzlaşısının içeriği dört bölümden oluşmaktadır ve özellikle kredi riski üzerine inşa edilmiştir. İlk bölümde sermayenin bileşenleri tanımlanmaktadır. Sermaye; ana sermaye¹ ve katkı sermayesi² olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. İkinci bölümde, risklerin ağırlıklandırılması ele alınmıştır. Aktiflerin risk derecelerine göre (%0, 10, 20, 50, 100 olarak)

---

¹ **Ana Sermaye:** Bankaların ödenmiş ortaklık sermayeleri ve kamuoyuna açıklanmış, vergilerden arındırılmış kârlarının toplamından oluşmaktadır. (Basel Committee on Banking Supervision, s.20)

² **Katkı Sermayesi:** Ana sermaye unsurlarının dışında kalan ancak sermaye sayılabilecek bileşenlerden oluşmaktadır. (Basel Committee on Banking Supervision, s.20)

ağırlıklandırıldığı bu yöntem, bankaların sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Üçüncü bölümde, %8 olarak belirlenmiş minimum standart oranın nasıl hesaplanacağı üzerinde durulmuştur. Son bölümde de geçiş sürecine ait düzenlemeler yer almaktadır (Yay vd., 2004: 109).

Komitenin çalışmaları sonucunda oluşturulan Basel-II'nin iki önemli amacı vardır (Basel Committee on Banking Supervision, 1988: 3): (1) Uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını güçlendirmek ve sağlamlığını arttırmak. (2) Farklı ülkelerde faaliyet gösteren bankalar arasında mevcut olan uygulama farklılıklarını gidermek.

Dünyada bankacılık sistemini tek bir standart kullanarak denetlemenin temelleri, 1988 Basel Uzlaşısı ile atılmıştır. Bu uzlaşıyla, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların aktifleri ile tuttıkları sermaye arasında risk ağırlığına dayalı bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda bankaların tutmak zorunda oldukları sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Teker vd., 2005: 44).

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Krediler (KR)}} = \%8$$

Sermaye Yeterlilik Rasyosunda tanımlanan toplam sermaye miktarı şöyle hesaplanmaktadır;

I : Ana Sermaye (ödenmiş sermaye + dağıtılmamış kârlar)

II: Katkı Sermayesi (karşılıklar + rezervler + fonlar)

III: Üçüncü Kuşak Sermaye (sadece piyasa riski için kullanılabilen sermaye benzeri krediler)

IV: Sermayeden İndirilen Değerler (aktifleştirilmiş giderler + mali iştirakler)

$$\text{TOPLAM SERMAYE} = \text{I} + \text{II} + \text{III} - \text{IV}$$

Risk ağırlıklı varlıklar ve gayri nakdi krediler tutarı ise, tüm bilanço içi ve bilanço dışı varlıkların beş farklı risk grubuna ayrılıp; risk ağırlıklarıyla çarpılması ve daha sonra toplanması suretiyle bulunur. Ancak bilanço dışı varlıkların önce kredi riskine dönüştürme ağırlıklarıyla çarpılması sonra da kredi riski ağırlıkları ile çarpılması gerekir (Teker vd., 2005: 44).

Risk Grupları	Risk Ağırlıkları
I.Grup	% 0
II.Grup	% 10
III.Grup	% 20
IV.Grup	% 50
V.Grup	%100

Basel-I standardı ilk uygulamaya konulduğunda sermaye yeterlilik rasyosunun (SYR) hesaplanmasında yalnızca kredi riskini dikkate almıştır. Kredi riski, kullanıcıların gereklilikleri zamanında yerine getirememesi, sözleşme şartlarını ihlâl etmesi veya eksik ödemede bulunmasını kapsar. Kısaca işlem yapılan tarafın vadesinde yükümlülüklerini yerine getirememesidir.

Basel I’de bankanın kredi riski; bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı varlıklarının farklı risk kategorilerine ayrılması ve her kategoriye karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması yoluyla hesaplanmaktadır. Yalnızca beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan tüm bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” (one-size fits all) olarak nitelendirilebilir. Ayrıca Basel I’de, “OECD klüp kuralı” (club rule) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine % 0, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise % 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşılık, OECD üyesi olmayan ülkeler için % 100 risk ağırlığı uygulanması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 9).

Basel-I basit içerikli olması, sermaye yeterliliği ölçümünde risk ölçütlerinin yeterli olmaması, başlangıçta sadece kredi riskini tanımlaması nedeniyle, gelişmiş ülkelerdeki belirli kesimlerin ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel-I’in özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini ve uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Basel-I, bu ülkelerin düzenlemelerinin iyileştirilmesine ve finansal piyasalarında rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel-I’e yönelik eleştirilerin yanında, standardın diğer bazı olumlu özellikleri ise, piyasadaki oyuncular için kuralları olan ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratması ve Basel-I’i benimsemiş bazı gelişmekte olan ülkeler için % 8’in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılması nedeniyle finansal istikrarı güçlendirmesidir (Yayla ve Kaya, 2005: 10).

İlk yayınlandığında sadece kredi riskini kapsayan Basel-I, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de önemli olduğunun anlaşılması üzerine, 1996 yılında Basel Komitesi tarafından, piyasa risklerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Piyasa riski, “bankaların bilanço içi ya da dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen hareketlilikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplar” olarak tanımlanabilir. Ayrıca bu kayıplara döviz ve faiz oranlarındaki hareketliliklere bağlı olarak ortaya çıkan zararlar da eklenmelidir (Basel Committee on Banking Supervision, 1996: 3). Piyasa riskinin ölçümünde bankalara iki yaklaşım sunulmaktadır. İlki standart yaklaşım, diğeri içsel modellerin kullanılması yaklaşımıdır. Standart yaklaşım, faiz oranı, hisse senedi, yabancı para, ticari mal pozisyonları ve opsiyonların taşıdığı piyasa risklerinin ölçülmesine dayanmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımının kullanılması için ise banka tarafından belirli koşulların sağlanması ve gözetim otoritesinin açık onayının verilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, bankalara risk ölçümünde kendi iç risk modellerini kullanma imkânı sağlamaktadır (Basel Committee on Banking Supervision, 1996: 5). Uzlaş, bankaların piyasa riskinin ölçülmesinde kendi iç risk ölçüm modellerini kullanmaları halinde, tekrar standart yönetime dönmelerine izin vermemektedir.

Bankalar, piyasa riskini standart veya iç risk ölçüm yöntemlerini kullanarak hesapladıktan sonra, artık sermaye yeterlilik rasyosunun (SYR) hesaplanmasında kredi riski ile beraber onu da dikkate alacaklardır. 1988 Uzlaşısında toplam sermaye, ana sermaye (1.kuşak) ile katkı sermayesinin (2.kuşak) toplamından oluşmaktadır. 1996 yılında piyasa riskinin dahil edilmesiyle birlikte, toplam sermaye ana sermaye ve katkı sermayesi yanında üçüncü kuşak sermaye olarak adlandırılan sermaye benzeri kredileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Komite ayrıca 1997 yılında “Etkin Bankacılık Denetimi İçin Basel Temel İlkeleri”ni yayınlamıştır. Bu ilkeler, bir ülkenin bankacılık sisteminin sağlam ve istikrarlı olması için sahip olması gereken temel özellikleri içermektedir. Bunlar, Yeni Sermaye Uzlaşısına geçişte oldukça önemli referanslar olarak kabul edilmektedir. Yani, temel ilkelere uyum ne kadar yüksek ise Basel-II'ye geçiş o kadar kolay olacaktır (Yayla ve Kaya, 2005: 10).

BASEL-II SERMAYE UZLAŞISI

Son yıllarda dünya çapında meydana gelen krizler sonucunda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankalarının sermaye yeterliliği problemi tekrar ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda BIS, daha önce başlattığı çalışmalarını geliştirerek 1988 Basel Sermaye Uzlaşısının yerini alacak yeni bir taslak metin hazırlamıştır (TBB, 2004: 1).

1988 Basel Sermaye Uzlaşısı, banka sermaye düzenlemelerinin ön plana çıkmasına önemli katkı sağlamıştır. Uzlaşısı, sermaye standartlarındaki uluslararası bütünlüğü ve bu standartların pek çok ülkede uygulanmasını sağlamaktadır. Ancak zamanla, finansal yeniliklerle birlikte bu sermaye limitleri sermaye arbitrajı için fırsat yaratmış ve bu da sermaye yeterliliğinin etkinliğinin azalmasına yol açmıştır. Bu durum, sermaye standardının düzenlenmesini tartışılır kılmış ve düzenleyici otoritelerin uzlaşısı yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur (Santos, 2000: 17). Bütün ülkelerin kendi bankalarını ortak standartlar seti ile regüle etmeleri, görünüşte bankaların güvenilirliğine zarar vermemekte ve ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratmaktadır. Ancak finansal regülasyonun beklenmeyen sonuçları da vardır. Bunlardan en önemlisi de daha az güvenli bir bankacılık sistemi yaratmasıdır.

Bu durum 1988 Basel Uzlaşısında da açıkça görülmektedir. Uzlaşısı uluslararası bankalar için %8 sermaye yeterliliği önermektedir ve beş farklı risk kategorisinden oluşmaktadır. Bankalar bu basit risk sınıflandırması karşısında ödünç verme davranışlarını düzenleyicilerin beklemedikleri şekilde değiştirebilirler. Mesela böyle bir risk sınıflandırması, bankalara aksi takdirde tutabileceklerinden daha fazla riskli kredi portföyü tutma yönünde teşvik sağlar. Çünkü regülasyonlar belirli kategorideki bütün kredilere aynı risk ağırlığını ve sermaye maliyetini verdikleri için, bankalar her bir kategori içerisinde daha yüksek riskli ve daha yüksek faizli aktiflere yönelmeye güdülenirler (Oatley, 2000: 37). Risk sınıflandırması ayrıca bankalara sermaye arbitrajı için de teşvik sağlamaktadır. Aktifleri menkul kıymetleştirmek yoluyla bankalar, bilanço aktiflerini düşük risk ağırlıklı kategorilere giren bilanço dışı aktiflere dönüştürebilirler. Bu planlanmamış sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, Basel Uzlaşısının bankaları daha az güvenilir kurumlar haline getirmiş olduğu söylenebilir. Bu problemler düzenleyicileri uzlaşısı yeniden gözden geçirmeleri yönünde teşvik etmiştir (Oatley, 2000: 38; Tanaka, 2003: 220).

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'nin sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini de dikkate alarak; Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Uzlaşısına ilişkin ilk taslak metni yayınlamıştır. Risk duyarlılığı eskisine göre daha fazla olan yeni düzenlemeye, ilgili taraflar görüşlerini bildirmişlerdir. Ardından Ocak 2001'de ikinci taslak metin, Nisan 2003'te ise üçüncü taslak metin yayınlanmıştır. Taslak metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan yapılan yorumlar doğrultusunda revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayınlanmıştır (BDDK, 2005: 2).

Basel-II'nin başlıca amacı, sermaye gereklerini banka aktiflerinin gerçek risklerine karşı daha duyarlı hale getirmektir (Weder ve Wedow, 2002: 9). Bunun dışında piyasa disiplini geliştirme, bankalar arasında mevcut olan

uygulama farklılıklarını ortadan kaldırma ve finansal istikrara katkıda bulunma amaçları da söz konusudur.

1988 Basel Uzlaşısı bankanın sahip olduğu sermaye miktarı üzerine odaklanırken, Basel-II bankacılık risklerinin ölçümüne ve yönetimine vurgu yapmaktadır (Himino, 2004: 3). Prensipite, yeni uzlaşısı bankalar tarafından tutulan sermayeyi arttırmayı veya düşürmeyi amaçlamamaktadır. Yeni uzlaşısı ayrıca yasal sermayeyi ekonomik sermaye ile daha bağlantılı hale getirmeyi tasarlamaktadır (Hayes ve Saporta, 2002: 110).

Günümüzün hızla değişen dünyasında daha esnek sermaye yeterliliği yapısına gerek duyulmaktadır. Komite bunun en iyi şekilde üç bileşen tarafından gerçekleştirileceğine inanmaktadır (Basel Committee on Banking Supervision, 1999: 4): (1) Minimum sermaye yeterliliği (2) Denetim otoritesinin incelemesi (3) Piyasa disiplini.

Minimum Sermaye Yeterliliği

Yeni düzenlemenin en önemli bileşeni minimum sermaye yeterliliğidir. Bu bileşen, bankaların risklerine karşı bulundurmaları zorunda oldukları asgari sermaye oranını belirler. Yeni düzenlemede, mevcut sermaye tanımı ve oranının %8 olması koşulu değişmemiştir. Kredi riski daha ayrıntılı tanımlanmıştır. Piyasa riskinde herhangi bir değişiklik olmamış ve ilk defa “operasyonel risk” kavramı ilave edilmiştir. Bu doğrultuda sermaye yeterlilik rasyosunun (SYR) hesaplanması aşağıdaki gibi olmuştur.

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq 8\%$$

SYR'nin hesaplanmasında görülen en önemli değişiklik bankalara risk ölçümünde alternatif yaklaşımların sunulmasıdır. Bunun temelinde ülkelerin bankacılık sistemleri arasında farklılıkların bulunması ve bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanma alt yapılarının aynı olmaması yatmaktadır.

Tablo 1: Risk Ölçüm Yöntemleri

<i>Risk Ölçüm Yöntemleri</i>			
		İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach-IRB)	
Kredi Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	İçsel Modeller Yaklaşımı (Internal Models Approach)	
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach)	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	İçsel Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach)

Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, Ekim 2002 TBB, s.4

Kredi riskinin ölçümü için bankalara iki farklı yaklaşım önerilmektedir. Bunlar standart yaklaşım ve içsel derecelendirmelere dayalı yaklaşımlardır. Standart yaklaşımın içeriği Basel-I ile aynı, ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Mevcut uygulamada bireysel risk ağırlıkları borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ve şirketler) dayanmakta iken, yeni düzenleme ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun kriterlerine göre belirlenmektedir (TBB, 2002: 4).

Tablo 2 Standart Yaklaşım ve Mevcut Uygulamanın Karşılaştırılması

	AAA'dan AA-'ye	A+'dan A-'ye	BBB+'dan BBB-'ye	BB+'dan BB-'ye	B+'dan B-'ye	B - 'nin altında	Derecelendirilmemiş
Ülkeler							
<i>1988 Uzlşssı</i>	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
<i>Yeni Uzlşsı</i>	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	0 %	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	100 %
Bankalar							
<i>1988 Uzlşssı</i>	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %
<i>Yeni Uzlşsı</i>	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
	(20 %)	(20 %)	(20 %)	(20 %)	(20 %)	(20 %)	(20 %)
	20 %	50 %	100 %	100 %	100 %	150 %	100 %
	20 %	(20 %)	(20 %)	(50 %)	(50 %)	(150 %)	(20 %)
Şirketler							
<i>1988 Uzlşssı</i>	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
<i>Yeni Uzlşsı</i>	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	150 %	100 %

† Varciler uygulamasında OECD üyesi olmayan ülkelerin bankalarına verilen kredilerin 1 yıldan kısa süreli olanların %20 niç ağırlığına, 1 yıldan uzun süreli olanların %100 niç ağırlığına tabiidir.

†† Yeni yaklaşım daha düşük riskli olarak tanımlanmıştır.

* Benzer şekilde kısa dönemli olanların 3 ay veya daha kısa süreli olanların %20 niç ağırlığına tabiidir.

**Ticari uygulamada bankaların risk ağırlığı dış derecelendirmeye karşılık gelen tariflerden ibzdir.

Kaynak: S. Griffiths Jones, S. Smith, *What is the Proposed New Basel Accord Have a Nigerian Effect on Developing Countries?*, Institute of Development Studies, University of Sussex, 1.5.8

1988 Uzlaşısı'nda ülkelerin risk ağırlıklandırılması OECD üyesi olup olmamalarına göre yapılmaktadır. Bu uygulamada OECD ülkeleri %0 risk ağırlığına tabi iken, OECD üyesi olmayan ülkeler %100 risk ağırlığına tabidir. Genel olarak bu kaba ayırımın hem üye ülkeler hem de üye olmayan ülkeler arasında ülke risklerini tam olarak ayırt edemediği vurgulanmaktadır (Beşinci, 2005: 19). Yeni Uzlaşıda ise ülkelere verilen krediler OECD üyesi olup olmama koşuluna göre değil; dış derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlara göre belirlenmektedir.

Banka kredilerinin ağırlıklandırılmasında yeni uzlaşısı eski uzlaşısından daha farklıdır. Basel-I'de OECD üyesi olan ülke bankalarının risk ağırlığı %20'dir. OECD üyesi olmayan ülkeler için 1 yıldan kısa vadeli kredilerin risk ağırlığı %20, diğerlerinin %100'dür. Çoğu araştırmacıya göre OECD üyesi olmayan ödünç alıcılar için kısa dönem uzun dönem ayırımı bankaları kısa dönemli ödünç vermeye teşvik etmektedir. Basel-II'de ise bankalar için iki opsiyon söz konusudur. Birinci opsiyonda, ülkedeki tüm bankalar ülke risk ağırlığından bir kategori daha aşağıda değerlendirilir. İkinci opsiyonda ise risk ağırlıkları, bankanın derecelendirme kuruluşundan aldığı notlara göre belirlenir.

Basel-I, şirket kredileri için tüm ödünçlerin %100 risk ağırlığına tabi olduğu bir risk kategorisi önermektedir. Buna karşılık Basel-II dış derecelendirme kuruluşları tarafından belirlenen, %20, %50, %100 ve %150 olmak üzere dört kategoriden oluşan farklı risk ağırlıkları sunmaktadır. Yüksek kaliteli ödünçler dış derecelendirme kurumları tarafından yüksek not alacakları için düşük sermaye yükümlülüğüne sahip olacaklardır (Lastra, 2004: 233). Ancak standart yaklaşımda B-'nin altında derecelendirilmiş bir firma %150 risk ağırlığına tabi iken, derecelendirilmemiş bir firma % 100 risk ağırlığına sahiptir. Bu durumun riskli olduklarını düşünen firmaların not almaktan kaçınmalarına yol açabileceği düşünülmektedir. Basel-II Uzlaşısı bu problemin farkındadır; ancak firmalara derecelendirme notlarını zorunlu tutmamaktadır. Çünkü bu durum küçük firmaların maliyetini arttırır (Danielsson vd., 2001: 12). Buradan da görüleceği gibi yeni uzlaşıda dış derecelendirme kuruluşları risk ağırlıklarının saptanmasında anahtar bir role sahiptir.

İçsel derecelendirmeye dayalı temel yaklaşımında ise, bankalar yalnızca temerrüde düşme olasılığını (PD) belirlemede, diğer iki bileşen temerrüt anındaki risk tutarına (EAD) ve temerrüt halinde kayba (LGD) ilişkin veri ulusal gözetim otoritesi tarafından sağlanmaktadır. Buna karşılık, ileri yaklaşımda ise bankalara her üç veriyi de sağlama izni verilmektedir.

Kredi riskinin yanında hesaplanan bir başka risk, "yetersiz veya başarısız dahili süreçler, insanlar ve sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan doğrudan ve dolaylı kayıp riski" (Mazıbaş, 2005: 10) olarak tanımlanan operasyonel risktir.

Tüm risklerden daha eski olmasına rağmen operasyonel risk kavramının ortaya çıkması 1970'li yıllarda başlamıştır. Önceleri finansal kuruluşlarda “takas ve ödemelerin gerçekleşmeme riski” olarak dar bir kapsamda ifade edilmesine rağmen, 1980'li yıllardan itibaren türev araçların kullanımının artması, deregülasyon uygulamalarının yaygınlaşması ve bilgi işlem sistemlerinin daha karmaşık hale gelmesi, bu riskin kapsamının daha geniş olması gerektiği konusundaki kanaati kuvvetlendirmiştir (Mazıbaş, 2005: 10).

Operasyonel riskin hesaplanması için üç farklı yaklaşım sunulmuştur. Temel gösterge yaklaşımında sermaye yükümlülüğü komite tarafından gösterge olarak seçilen brüt gelirin bir katsayı ile çarpılması suretiyle belirlenmektedir. Katsayının %15 olarak seçilmesi benimsenmiştir. Standart yaklaşımda banka faaliyetleri sekiz ana iş koluna ayrılmakta ve her biri için sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır. Toplam sermaye yükümlüğüne de bunların toplanması ile ulaşılmaktadır. İçsel ölçüm yaklaşımında ise bir tek yöntem mevcut değildir. Bankalardan kendilerine en uygun yöntemi belirlemeleri istenmektedir.

Bazı eleştirmenler operasyonel risk için ayrı bir sermaye ayrılması yerine, ikinci bileşen altında, yani denetim otoritesinin gözetimi altında incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedirler (Cornford, 2004: 25). Operasyonel riskin hesaplanmasında brüt gelirin kullanılmasının pek mantıklı olmadığı ileri sürülmektedir. Operasyonel riskin tanımına bakıldığında brüt gelir hakkında çıkarımda bulunmak teorik olarak imkânsız görülmektedir. Bundan dolayı bu hesaplama metodu, bir finansal kurumun zarar ettiği yıllarda veya yapısal olarak kâr edemeyecek olan bankalarda mantıklı sonuç vermemektedir (Giese, 2002: 72). Bu eleştirilere rağmen her bankaya ortak olarak uygulanabilir olması bu göstergenin benimsenmesini sağlamıştır.

Denetim Otoritesinin İncelemesi

Uzlaşılı oluşturan ikinci bileşen, bankanın risk yönetiminin denetim otoritesi tarafından incelenmesi sürecini içermektedir. Denetim otoritesi, bankaların bulundurdıkları sermayenin riskleri ile uyumlu olup olmadıklarını incelemeli ve gerekli durumlarda müdahale etmelidir.

Yeni düzenlemede gözetim ve denetim süreci için dört temel ilke belirlenmiştir (TBB, 2002: 9): (1) Bankalar sermaye seviyelerini koruyacak stratejiler geliştirmek ve risk profilleri ile sermaye yeterliliklerini ilişkilendiren bir yapı oluşturmakla yükümlüdürler. (2) Denetim otoritesi bu süreç ve stratejileri incelemeli, değerlendirmeli, izlemeli ve gerektiğinde müdahale etmelidir. (3) Denetim otoritesi bankaların asgari sermaye yeterliliğine sahip olmasını sağlamalıdır. Gerekli durumlarda bankalardan asgari orandan daha yüksek sermaye bulundurmalarını isteyebilmelidir. (4) Denetim otoritesi

sermaye yeterliliği asgari oranın altına inmeden önce erken müdahalede bulunmalıdır.

Piyasa Disiplini

Yeni sermaye yeterliliği düzenlemesinin son bileşenini oluşturan piyasa disiplini, bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri gibi önemli konularda kamuya açıklama yapma gereğini ortaya koymaktadır. Piyasa disiplini ile bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 19).

Basel-II Uzlaşısının son bileşenini oluşturan piyasa disiplini, güvenli ve etkili çalışmaları için bankalara güçlü teşvikler yüklemektedir. Piyasa disiplininin amacı; asgari sermaye yükümlülüklerini ve denetim otoritesinin inceleme sürecini tamamlamaktır. Komite, kamuyu bilgilendirme görevini bankalara ve denetim otoritesine yükleyerek piyasa disipliniyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Komite bu tür bilgi açıklamalarının, özellikle Uzlaşımın içsel yöntem ve değerlendirmelerle sermaye gereksiniminin belirlenmesinde bankalara daha fazla insiyatif tanıdığı durumlarda çok daha önemli olduğuna inanmaktadır (Basel Committee on Banking, 2001: 5).

Piyasa disiplini, şeffaflık ve bilgi sunumu standartlarının geliştirilmesini teşvik ederek bankaların yeterli sermaye tutmalarının sağlanmasında piyasa katılımcılarının rolünü genişletmektedir (Delice vd, 2004: 125). Piyasa disiplini için ifşa ve şeffaflık gereklidir ancak yeterli değildir. Piyasa katılımcılarında, risk ile ilgili değerlendirme yapabilmek için var olan bilgileri analiz edecek dürtüler olmalıdır (Karacadağ ve Taylor, 2000: 47).

Piyasa disiplini, bir bankanın sermayesinin yeterli düzeyde olmasında önemli rol oynamaktadır. Kamuoyu bilgilendirmeleri piyasa disipliniyi arttırdığı gibi piyasa katılımcılarının bankanın sermaye yeterliliğini değerlendirmelerine de imkan tanımakta ve bunun yanında bankaların faaliyetlerini güvenilir, sağlam ve etkin şekilde yürütmeleri için teşvik sağlamaktadır (Erdönmez, 2000: 117).

BASEL-II'NİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE MUHTEMEL ETKİLERİ

Yeni Uzlaşya geçilmek istenmesinin temel nedeni, sermaye yeterliliği düzenlemelerini daha fazla riske duyarlı hale getirerek; bankaların kendi risklerini kontrol etme eğilimlerini yükseltmektir (Tanaka, 2003: 218). Uzlaşya, genel olarak G-10 ülkelerinde faaliyet gösteren bankalar için tasarlanmıştır. Ancak uygulamaya konulduğu zaman gelişmekte olan ülkelerin, hem yerel hem de uluslararası bankalarında belirgin bir negatif etkiye sebep olacağı ileri sürülmektedir (Jones ve Spratt, 2001: 2).

Gelişmekte olan ülkeler açısından OECD üyesi / OECD üyesi olmayan ülke ayırımı bağlı olarak risk ağırlıklandırılması yapılması, OECD üyesi olmayan ülkeleri üye olabilmek için teşvik etmektedir. Örneğin 1990'ların ortasında Güney Kore, sermaye hareketleri üzerindeki engelleri kaldırarak OECD üyesi olmaya çabalamıştır. Bunun temelinde Basel-I Uzlaşısının üye ülkelere sağladığı avantajların etkisinin olduğu ileri sürülebilir (Jones ve Spratt, 2001: 5). Çünkü OECD üyesi olan ülkeler daha düşük risk ağırlıklandırmasına tabidir ve borçlanabilme imkânları daha kolaydır. OECD üyesi olmayan ülkeler için ise, sadece 1 yıldan kısa vadeli krediler %20 risk ağırlığına sahiptir. Bu durum OECD üyesi olmayan gelişmekte olan ülkelere kullanılan kredilerin çoğunlukla kısa vadeli olmasına yol açmakta ve bu zamanla kriz yaratan unsurlardan birine dönüşmektedir. Asya krizinden etkilenen ülkelerde de kısa dönemli sermaye hareketlerinin hızlanmasını bu süreçle ilişkilendiren görüşler mevcuttur (Buch, 2000: 4; Jones ve Spratt, 2001: 2).

Literatürde Basel-II'nin gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etki yaratacağını gösteren çalışmalar Reisen (2001); Jones ve Spratt (2001); Jones (2003) tarafından yapılmıştır. Reisen (2001) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, spreadler yüksek dereceli ülkeler için azalırken, düşük dereceli ülkeler için artmaktadır. Düşük dereceli ülkeler için tahmin edilen etki, spraedler de üç katlık bir artışın gerçekleşeceği'dir. Bu tahminlere dayanarak, gelişmekte olan ülkelere verilen ödünçler üzerinde önemli etkilerin olacağı söylenebilir. Bu çalışmada (Reisen, 2001: 8) (Deutsche Bank tarafından geliştirilen metodolojiyi kullanarak) IRB yaklaşımlarının kullanılmaya başlaması durumunda BBB- ve daha düşük derecelere sahip ülkelerin uluslararası ödünç piyasalarından dışlanacakları belirtilmektedir. Bu model, belirli varsayımlara dayanarak gelişmekte olan ülkeler için spread hareketlerinin çok fazla olacağını vurgulamaktadır. Bu durum şu varsayımlar altında, aşağıdaki tablodan kolayca izlenebilir (Weder ve Wedow, 2002: 15): 1) Sermayenin getirisi sabittir. 2) Çeşitlendirme etkisi yoktur 3) Yasal sermaye yeterliliği bağlayıcı kısıttır. Yani ekonomik sermaye³ yasal sermayeye eşittir. 4) Bankalar tek finans kaynağıdır.

---

³ *Ekonomik sermaye*; bankaların kendi risk yönetme sistemlerine göre bankalar tarafından ayrılan sermaye olarak tanımlanmaktadır. Weder ve Wedow s.20

Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel - II ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi

Tablo 3: Ülkelere Verilen Kredilerde Ayrılması Gereken Karşılıklar

Yaklaşım	Risk Ağırlığı	100\$ Başına Sermaye İhtiyacı	Spread Değişimi	Ülke Örnekleri
AA ve OECD Üyesi				
Basel-I	0	0	-	Belçika,
Standart	0	0	-	Kanada,
IRB	7	0,6	+3	İtalya
BBB ve OECD Üyesi Olmayan				
Basel-I	100	8	-	Çin,
Standart	50	4	-50	Kore,
IR	40	3,2	-60	Mısır
BB ve OECD Üyesi Olmayan				
Basel-I	100	8	-	Brezilya, HHK Kolombiya, Hindistan
Standart	100	8	-	Hindistan
IRB	379	30,3	+ 1.115	Kolombiya
B ve OECD Üyesi Olmayan				
Basel-I	100	8	-	Arjantin,
Standart	100	8	-	Pakistan,
IRB	630	50,4	+3.709	Jamaika

Kaynak: W. Reisen *Basel-II Contribute to Convergence in International Capital Flows*, OECD Development Centre, 2001, s.9 ve S.G. Jones ve S.Spratt "Will the Proposed New Basel Accord Have a Negative Effect on Developing Countries", *Institute of Development Studies, University of Sussex*, s.11

Tablo 3, yeni uzlaşıda kredi riskinin hesaplanmasında kullanılması planlanan iki yaklaşıma göre, 100 dolar kredi için ayrılması gereken sermaye miktarlarını vermektedir. Tablodan da görüldüğü üzere, yeni uzlaşısı BBB ve daha üst nota sahip olan ülkeler için pozitif etki yaratmaktadır. Ancak BBB'nin altında nota sahip olan ülkeler için aynı etki söz konusu değildir. Örneğin Brezilya ve Hindistan'ın notu BB'dir. Var olan uygulamada bu ülkelere verilen her 100 ABD doları tutarındaki kredi için ayrılması gereken sermaye oranı %8'dir. Standart yaklaşımda ayrılması gereken sermaye oranı değişmemektedir; ancak içsel derecelendirme yaklaşımında aynı 100 dolar için ayrılması gereken sermaye oranı % 30.3'e yükselmektedir. Bu durumda borçlu ülkelerin spreadinin 1.115 baz puan artması beklenmektedir. Kredi notu B olan Arjantin ve Pakistan açısından durum daha da dramatiktir. Bu ülkelerde içsel risk ölçüm yaklaşımlarının kullanılması halinde ayrılması gereken sermaye oranı % 50.4'e yükselmektedir (Jones ve Spratt, 2001: 12).

İçsel derecelendirme yaklaşımlarından, ancak BBB ve üstü nota sahip olan ülkeler yarar sağlayabilmektedirler. İçsel derecelendirme yaklaşımlarının uluslararası aktif bankalar tarafından uygulanmaya konması halinde, düşük dereceli ödünç alıcılar için ayrılması gereken sermaye tutarı karakteristik bir şekilde artmaktadır. Kredi notu yüksek ödünç alıcılar için ise tam tersi bir durum söz konusudur (Jones vd., 2002: 2). Bunların sonucunda Basel-II'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumu daha da

derinleştireceği ileri sürülmüştür (Jones ve Spratt, 2001: 12; Reisen, 2001: 11). Ancak bu sonuçlara belirli varsayımlar altında ulaşıldığı unutulmamalıdır.

Jones ve Spratt (2001) tarafından yapılan çalışmada, uluslararası bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulamaları halinde, ödünç verme koşulları değişeceği için, gelişmekte olan ülkelerin hazinelerine, bankalarına ve şirketlerine verilen ödüncülerin kötüleşeceği vurgulanmaktadır. Bu değişikliğin sonucu olarak gelişmekte olan ülkelere verilen banka kredilerinin önemli ölçüde azalacağı ve uluslararası borçlanma maliyetinin keskin şekilde artacağı ileri sürülmektedir. Bankalar tarafından içsel derecelendirme yaklaşımlarının kullanılması ayrıca konjonktürel hareketlere yol açmakta bu durum da bankaların genel görünümünün ekonominin iyi gittiği dönemlerde olduğundan daha iyi, kötü dönemlerde ise olduğundan daha kötü görünmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda finansal kriz sıklığının ve şiddetinin artacağı ileri sürülebilir (Kashyap ve Stein, 2004: 18; Gordy ve Howells, 2004: 4). Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankaları rekabet avantajlarını kaybedeceklerdir. Çünkü gelişmekte olan ülke bankaları bir süre standart yaklaşımları kullanacakları için daha fazla sermaye ayırmak zorundadırlar. Buna karşılık uluslararası bankalar daha az sermaye gerektiren gelişmiş yaklaşımları kullanacaklardır. Gelişmekte olan ülke bankaları ileri düzey yaklaşımlara geçmek isteseler bile bu yaklaşımları çok karmaşık bulacakları için orta dönemde bu imkânsız olacaktır.

Tablo 4: OECD Üyesi Olan ve Olmayan Ülkelerin Değerlendirilmesi

Ülke	Uygulanan Sınıflandırma	Uygulanan Ağırlıklandırma	Yeni Sınıflandırma (S & P,101)	Yeni Ağırlıklar
Yunanistan	Bölge A	0 %	A	20 %
Polonya	Bölge A	0 %	BBB +	50 %
Türkiye	Bölge A	0 %	BB	100 %
Macaristan	Bölge A	0 %	BBB+	50 %
Şili	Bölge B	100 %	A	20 %
Kuveyt	Bölge B	100 %	A+	20 %
Singapur	Bölge B	100 %	AAA	0 %
Tayvan	Bölge B	100 %	AA-	0 %

A Bölgesi: OECD Üyesi Olan Ülkeler; B Bölgesi: OECD Üyesi Olmayan Ülkeler

<http://www2.standardandpoors.com/servlet/satellite/ratings= value>, Erişim Tarihi:15.11.2006

Yukarıdaki tablo, belirli ülkelerin var olan uygulamayla aldıkları risk ağırlıklarını ve yeni uzlaşının uygulamaya konulması ile birlikte alacakları dereceleri ve dereceler karşısında uygulanacak risk katsayılarını

göstermektedir. Mevcut uygulamaya göre Türkiye OECD üyesi olduğu için ülke kredisi %0 risk ağırlığına tabidir. Yeni uzlaşının uygulamaya konulması halinde, Türkiye'nin kredi notu BB olduğu için ayrılması gereken karşılık %100'e yükselmektedir. Bu durumda Türkiye OECD üyesi olma avantajını kaybedecek ve kredi notu düşük olduğu için kredi maliyeti yükselecektir. OECD üyesi olmayan Şili için ise mevcut uygulamada ayrılması gereken karşılık %100 iken, yeni uzlaşıyla birlikte kredi notu A olduğu için ayrılması gereken karşılık %20'ye düşmektedir. Bu durumda Şili kredi notu yüksek olduğu için yeni uzlaşından olumlu etkilenecek ve maliyet avantajı sağlayacaktır.

Reisen (2001), Jones ve Spratt (2001) yaptıkları çalışmada düşük dereceli ülkeler için, spreadlerde dramatik yükselişler tahmin etmelerine karşın, Basel-II süreciyle yakından ilgilenen uzmanlar sermaye hareketleri üzerinde daha az etki beklemektedirler. Onların başlıca iddiaları, bankalar uygulamada kararlarını ekonomik sermayeyi göz önünde bulundurarak verdikleri için, minimum sermaye gerekliliklerinin uluslararası ödünçler üzerinde bağlayıcı kısıt olmadığıdır (Weder ve Wedow, 2002: 20).

Powell (2002) ve Weder ve Wedow (2002) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılan daha gerçekçi varsayımlar altında kredi spreadlerinde çok fazla değişimin ortaya çıkmayacağı gösterilmiştir. Liebig ve diğerleri (2004) tarafından yapılan ampirik çalışmada, Basel-II'nin gelişmekte olan piyasalara verilen borçlar üzerinde sınırlı etkisi olduğu vurgulanmaktadır.

Weder ve Wedow (2002: 15) yaptıkları çalışmada, sermayenin getirisinin sabit, uluslararası ticari bankaların tek borçlanma kaynağı, yasal sermayenin bağlayıcı olduğu ve çeşitlendirme etkisinin olmadığı varsayımlarını gevşetmişlerdir. Aynı zamanda gelişmekte olan piyasalara verilen ödünçlerin düzenleme davranışları (regulatory treatment) hakkında çeşitli varsayımlarda bulunarak, Basel-II'nin faiz spreadleri ve banka kredi akımları üzerindeki etkisini tahmin etmeye çalışmışlardır. Araştırmaları sonucunda, Basel-II'nin uluslararası kredi akımları üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu sonucuna varmışlardır.

Bunun yanı sıra, Weder ve Wedow (2002: 21)'a göre bankalar sermaye ayırırken yasal sermayeden ziyade ekonomik riskleri göz önünde bulundururlar. Örneğin Türkiye'nin Singapur'dan daha az yabancı kredi almasının sebebi sermaye gerekliliklerindeki farklılıktan değildir. Bunun sebebi iki ülkenin farklı risklere sahip olmalarıdır. Literatürde bu tür bulgular, yasal sermayenin bağlayıcı olmadığına dair bir kanıt olarak ileri sürülmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 31).

Liebig ve diğerleri (2004: 21) tarafından yapılan çalışmada yasal sermayenin birçok ülke için bağlayıcı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada Basel-II altında Alman bankalarının gelişmekte olan ülkelere açmış

oldukları krediler için ortalama ekonomik sermayelerinin ortalama yasal sermayelerinin üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, Basel-I altında %0 risk ağırlığına tabi OECD üyesi gelişmekte olan ülkelere, bankaların ödünç vermede daha meyilli olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Basel-II kuralları uygulamaya konulduğu zaman Alman bankalarının gelişmekte olan ülkelere verdiği ödünçler üzerinde çok küçük bir etkisinin olacağı vurgulanmaktadır.

Powell (2002: 19) sermayenin getirisinin sabit kabul edilmesi yerine, bir tür engelli oran (burdler rate) uygulanması (%18) halinde spreadler üzerindeki etkinin önemli ölçüde azalacağını göstermektedir.

Yasal sermaye yeterliliğinin bağlayıcı olduğu varsayımları altında yapılan ilk çalışmaların bulduğu tahmini sonuçlarının, yukarı doğru eğimli veya üst sınıra sahip olduğu düşünülmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 31). Ancak yasal sermayenin bağlayıcı olduğu varsayımları kaldırılarak ve yasal sermaye yerine ekonomik sermaye dikkate alınarak yapılan daha sonraki çalışmalarda Basel-II'nin gelişmekte olan ülkelere mutlaka bir etkisinin olacağı ama bu etkinin ılımlı kalacağı vurgulanmıştır. (Weder ve Wedow, 2002: 8; Liebig vd., 2004: 15; Powell, 2004: 5)

SONUÇ

Uluslararası finansal piyasalarda ve bankalar arasında ortak bir standart ve bir oyun alanı oluşturarak uygulama farklılıklarını gidermeye yönelik adımların atılması Basel-I'den itibaren önemle vurgulanan bir noktadır. Bu amaçlara sahip olan ve temelde finansal sistemin istikrarlı bir şekilde çalışmasını hedefleyen Basel-I ortak bir standart oluşturmasına rağmen bir takım eksikleri de zamanla içerisinde barındırır hale gelmiştir. Basit içerikli olması uygulanmasını kolaylaştırırken; hem yerel hem de uluslararası bankalara aynı standardın uygulanması bir dezavantaj oluşturmaktadır. Sadece beş risk grubu olması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan uzlaş, bankaları aynı risk kategorisine sahip krediler içerisinde geri dönme olasılığı daha düşük olan seçeneğe yönelmeye teşvik etmektedir. Bu risk sınıflandırması aynı zamanda sermaye arbitrajına da yol açmaktadır. Basel-I'in bunların yanında en çok eleştirilen yönü, ülkelere OECD üyesi olmalarına dayanan bir ayırım yapmasıdır. Buna göre OECD üyesi ülkelere verilen krediler %0 risk ağırlığına tabi iken, üye olmayan ülkelerin sadece bir yıldan kısa vadeli olanları %20 risk ağırlığına; daha uzun vadeli %100 risk ağırlığına sahiptir. Bu eleştirilerin değindiği noktaların etkisiyle Basel-I uzlaşısı küresel standart geliştirme yönünde beklenen etkiyi göstermede yetersiz kalmış ve gözden geçirilerek yeni bir uzlaş üzerinde mutabakat sağlanmıştır.

Yeni uzlaş, sermaye yeterliliği düzenlemelerini riske daha duyarlı kılarak, bankaların kendi risklerini kontrol etme eğilimlerini yükseltmeyi

hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Basel-I'den farklı olarak; bankalara risk ölçümünde kendi konumlarını daha iyi ifade eden alternatif risk yaklaşımları arasında seçim yapma olanağı tanınmaktadır.

Ancak, Basel-II'nin özellikle gelişmekte olan ülkelere negatif etkisinin olacağını belirten görüşler vardır. Buna göre, gelişmekte olan ülkelere verilen krediler önemli ölçüde azalacaktır. Çünkü, OECD kulüp kuralının kaldırılması ve bunun yerine dış derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notların dikkate alınacak olması, gelişmekte olan ülkelere yönelen kredilerin yoğunluğunu olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı zamanda; gelişmiş olan ülkeler içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulamaya başlayacaklar, buna karşılık gelişmekte olan ülkeler gerekli veri setine sahip olmamaları dolayısıyla standart yaklaşımı uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu durum gelişmiş ülke bankalarının ayırmaları gereken sermaye karşılığını önemli ölçüde azaltırken; gelişmekte olan ülkelerin bankalarında tersi bir durum söz konusu olacaktır. Bu olumsuz sonuçları vurgulayan çalışmalar, yasal sermayeyi bağlayıcı kısıt olarak ele almaktadırlar. Daha sonra yapılan çalışmalar yasal sermaye yerine, ekonomik sermayeyi veri kabul ederek, gelişmekte olan ülkelere yönelik söz konusu etkinin kısıtlı olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, gelişmekte olan ülkelere yönelik etkileri yakından yaşayacağı değerlendirilmesi yapılabilir. Ancak halihazırda yabancı bankalar yasal sermaye yerine ekonomik sermayeyi göz önüne alarak değerlendirme yaptıkları için Türkiye'nin aldığı kredi miktarında bir azalma söz konusu değildir. Yeni durumda dış derecelendirme kurumları tarafından verilen notlar çok önemli hale gelmektedir. Dış derecelendirme kurumları tarafından verilen notlar, ülkelerin finansal sistemlerinin istikrarını daha iyi yansıtmaktadır. Türkiye de daha sağlam bir finansal yapıya sahip olması oranında, daha yüksek nota sahip olacağı için söz konusu olumsuz etkilere daha az maruz kalacaktır. Ayrıca Basel-II standartlarının uygulanması ile birlikte bankalar KOBİ'lere yönelik verdikleri kredilerde daha seçici davranacaklardır. Bu durumdan finansal açıdan yeterli olan firmalar olumlu yararlanacak, fakat zayıf finansal yapıya sahip firmaların kredi bulma imkânları daralacaktır. Basel-II ile birlikte tüketici ve konut kredilerine ayrılması gereken karşılıklar düşeceği için, bu durum bankaların kredi tercihlerinde kurumsal kredilerden çok bireysel kredilere yönelmelerine yol açacaktır. Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte ele alındığında Basel-II Uzlaşısının ülkemiz açısından bankacılık sisteminin daha sağlam temellere dayanmasına ve etkin işleyişine katkıda bulunacak bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Uzlaşının 100'den fazla ülke tarafından uygulanacak olması, gerekliliklerinin küresel geçerliliğe sahip olacağını bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu nedenlerden dolayı, uygulamaya geçmede geç kalınmasının olumsuz etkileri azaltmayacağı, tersine ilave bir takım maliyetlere neden olacağı ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2005), *10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uçlaşıtı (Basel-II)*, Ankara.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (1988), *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standarts*, Basel.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (1996) *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks*, Basel.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (1999), *A New Capital Adequacy Framework*, Consultative Paper, Basel.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (2001), *Consultative Document, Pillar 3 (Market Discipline)*, Basel.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (2003), *BIS History*, Bank For International Settlements, Basel.
- BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (2004), *History of the Basel Committee and its Membership*, Bank for International Settlements, Basel.
- BEŞİNCİ, M. (2005), Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel-II'ye Uyum Süreci, *Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar*, No:498, 15-27.
- BUCH, C.M. (2000), Information or Regulation: What is Driving the International Activities of Commercial Banks?, *Kiel Working Paper*, No:1011, No:1-11.
- CORNFORD, A. (2004), Basel-II:Vintage 2003, *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 12(1), 22-35.
- DANIELSSON, J., EMBRECHTS P., GOODHART C., KEATING C., MUENNİCH F., RENAULT O., SHIN H.S. (2001), An Academic Response to Basel-II, *LSE Financial Markets Group and ESRC Research Centre, Special Paper Series* No:130, 1-17.
- DELİCE, G., DOĐAN A., UZUN A.M. (2004), Finansal Regülasyon ve Piyasa Disiplini, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 101-130.
- ERDÖNMEZ, P. A. (2000), Yeni Sermaye Yeterliliği Çerçevesi: Piyasa Disiplini, Basel Komite, *Bankacılar Dergisi*, No:34, 116-121.
- GIESE, G. (2002), Basel-II Uzlaşıtı'na İlişkin Eleştiriler ve İyileştirme Önerileri (Çev. M.A.Boyacıoğlu), *Bankacılar Dergisi*, No:41, 71-79.

- GORDY, M.B, HOWELLS, B. (2004), Procyclicality in Basel II: Can We Treat the Disease Without Killing the Patient?, www.bis.org/bcbs/events/rtf04gordy_howells.pdf Erişim Tarihi: 16.02.2006.
- HAYES, S., SAPORTA V. (2002), The impact of the new Basel Accord on the supply of capital to emerging market economies, *Financial Stability Review*, December, 110-114.
- HIMINO, R. (2004), Basel-II Towards a New Common Language, *BIS Quarterly Review*, September, Bank For International Settlements, 1-10.
- JONES, S.G., SPRATT, S. (2001), *Will the Proposed New Basel Accord Have a Negative Effect on Developing Countries*, Institute of Development Studies, University of Sussex. 1-23
- JONES, S.G., SEGOVIANO, M.A., SPRATT, S. (2002), *Basel-II and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects*, Institute of Development Studies: University of Sussex, 1-22
- JONES, S.G. (2003), How to prevent the New Basel Capital Accord Harming Developing Countries, paper presented at the *WADMO Conference Geneva*, November, 1-22
- KASHYAP, A.K., STEIN, J.C. (2004), Cyclical implications of the Basel II capital standards, *Economic Perspectives*, 28, 18-31.
- KARABULUT, G. (2003), Bankacılık Sektöründe Sermaye Kârlılık İlişkisi: Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir İnceleme, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:28, 169-177.
- KARACADAĞ, C., TAYLOR, M.T. (2000), The New Capital Adequacy Framework: Institutional Constraints and Incentive Structures, *IMF Working Paper Series* , No:00-93, 1-64.
- LASTRA, R.M. (2004), Risk-based Capital Requirements and Their Impact Upon the Banking Industry: Basel-II and CAD III, *Journal of Financial Regulation and Copliance*, 12(3), 225-239.
- LIEBIG, T., PORATH D., WEDER B., WEDOW M. (2004), How Will Basel-II Affect Bank Lending to Emerging Markets?, An Analysis Based on German Bank Level Data, *Deutsche Bundes Bank Discussion Paper, Series 2: Banking and Financial Supervision*, 1-36.
- MAZIBAŞ, M. (2005), Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Raporları*, No: 2005/1, 1-26.
- OATLEY, T. (2000), The Dilemmas of International Financial Regulation, *Regulation*, 23(4), 36-39.

- POWELL, A. (2002), A Capital Accord for Emerging Economies?, *World Bank Working Paper* No.2808, 1-44.
- POWELL, A. (2004), Implications of Basel II for Latin America, *Universidad Torcuato Di Tella, Documento de Trabajo 05/2004*. 1-25.
- REISEN, H. (2001), Will Basel-II Contribute to Convergence in International Capital Flows, *OECD Development Centre*. 1-11.
- SAIDENBERG, M., SCHUERMANN, T. (2003), *The New Basel Capital Accord and Questions for Research*, Wharton Financial Institutions Center, <http://www.fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/03/0314.pdf>, *Erişim Tarihi: 10.2.2006*.
- SANTOS, J.A.C. (2000), Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory: A Review of the Literature, *BIS Working Papers*, No:90. Bank for International Settlements,1-44.
- TBB (2004), Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Deęerlendirmesi, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/sermayeyeterlilikikonusundabistarafındangetirilenyenionerilervedeğerlendirmesi.doc>, *Erişim Tarihi: 22.03.2006*.
- TBB(2002), Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/baselkomiteyenisermayeyeterlilięidüzenlemesi.doc> *Erişim Tarihi: 18.03.2006*.
- TANAKA, M. (2003), The Macroeconomic Implications of the New Basel Accord, *Cesifo Economics Studies*, 49(2), 217-232.
- TEKER, S. BOLGÜN, K.E., AKÇAY, M.B. (2005). , Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 42-54.
- YAY, T., YAY G.G., YILMAZ E., (2004), Finansal Krizler, Finansal Regülasyon ve Türkiye, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:30, 101- 130.
- YAYLA, M., KAYA, Y.T. (2005), Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci, *Bankacılık Düzenleme ve Deneteme Kumru, ARD Çalışma Raporları*, No:2005/3.
- WAGSTER, J.D. (1996), Impact of the 1988 Basle Accord on International Banks, *The Journal of Finance*, 51(4), 1321-1346.
- WEDER, B., WEDOW M. (2002), Will Basel-II Affect International Capital Flows to Emerging Markets?, *OECD Development Centre Technical Papers*. No:199, 1-38.
- <http://www2.standartandpoors.com/servlet/satellite/ratings> = value, *Erişim Tarihi:15.11.2006*.